

Janko Golias

Zgorelo stanovanje govori ...

V tuji izbi ždiš, sam ob zimskem popoldnevu. Večer pada in iz vseh kotov vnemarnega prostora lezejo misli, tožne in trudne. V somraku vstajajo slike nas, tvojih sežganih stvari, ki si jih rad imel.

Kajne, gospodar, do zdaj nisi vedel, da je težko slovo tudi od mrtvih reči? Mislil si, da ljubeči spomin išče pota nazaj le do zgubljenih o se b in morda še do živali, rastlin in pokrajin, ne pa do vsakdanje negibčne okolice — sob, pohištva, oblačil, slik, posod in knjig.

Kako si vendar štirideset let preziral gmotno imetje in gledal v predmetih, kot smo mi, le mene nežive kulise svojega telesnega obstanka, koristne, a pogrešljive. Zdaj pa se v tvoje sanje vračamo me, pohlevne majhne stvari običajnega življenja in ti govorimo s tihim glasom onega, kar se nikdar več ne vrača.

Dolgo sta čakala ti in žena, da sta prišla do pohištva, in niti šest let nas nista imela. Ali še veš, kako si bil ponosen takrat v juliju v obmorskem mestu, ko so prispeli zaboji in si jih pripeljal v novo stanovanje? Tri leta potem pa sta prišla stanovat v mesto ob reki, to domovanje v tretjem nadstropju je bilo manjše in skromnejše, dosti pohištva sta morala postaviti v podstrešje, vendar sta zadovoljno gospodarila še dva in trideset mesecev.

Knjižnica govori

Hudo ti je brez knjig, prijatelj. Nam knjigam nisi bil gospodar — prijatelji smo ti bili. Saj si lepo ravnal z nami, nas skrbno oblekel, pazno varoval in rad jemal s seboj v hribe in na potovanja, pač kakor dobre druge. One Andersenove pravljice je nekoč oče prinesel bolnemu fantku; kako si jih ljubil. Še nedavno si jih dal na novo vezati in rad si jih bral svojemu otroku. Mnogo knjig si bil trudoma nabavil, zvezek za zvezkom polagoma spravil na police, me pa smo ti dijaško pritriganje bogato poplačale v zrelih letih.

Ko je v veliko soboto ponoči v ono bosensko vasico prišel podčastnik in ti povedal, da ti je vse stanovanje uničeno, si bil kar miren in počutil si se tako lahek kot ptiček pod nebom, ki »ne seje in ne žanje«. Toda v isti noči se ti je sanjalo — in še večkrat kasneje — da stojiš pred svojo knjižnico, jemlješ v roke ljub zvezek in ga radostno prelistavaš — pa si imel v hipu prazne roke... Tudi Cankar je šel ognjeno pot, in Pregelj in Levstik, Rolandova pesem, vsa razčitana nekoč v prvem semestru in mnogo pozneje hvaležno povezana v usnje, in še zgodovinske učne knjige, s fantovsko modrostjo v obrobni opazkah, kos srečnega življenja, ki se nikdar več ne vrne.

Zelo reven si danes brez nas prijatelj, me knjige to vemo. Hudo je brez obleke, perila, posode, a najhuje je živeti in delati čisto brez knjig: to je najnižje duševno proletarstvo, dno revščine, zadnja beda.

Na knjižnici je stal srebrn možiček, starodavna dedova strelska nagrada: lovec s puško ob nogi je veselo mahal s klobukom. V levem predalu, doli, pa sta ležali dve svečki: pred leti sta vam svetili po katakombah sv. Sebastijana. Takrat vam jih je bil prižgal menih pred pobožno hojo, zdaj pa je plamen z neba sam prišel k njima.

Še hraniš v sluhu, nepozaben in nepozabljen, oni zabavni žvenket obročkov na predalih pisalne mize. In ko se spomniš možička na knjižnici, živo čutiš v dlani ugodni hlad gladke kovine. Ko pa v duhu odpiraš trodelno omaro, ki je stala v onih časih poleg pisalne mize v tvoji sobi, imaš kar v nosu oni prijetni vonj, zmes duha usnjenih torb, brošur, zemljevidov in not. To so naše sestre, note, veš? Kolikokrat si še ponoči prišel k nam, segel na polico po nekega tovariša, listal, bral in pozabil ostali svet, ali kleknil pred omaro tja dol k notam, se potopil kar na tihem v božanskega Corellija in slišal v sebi petje njegove svetlobe, prečisti tok one glasbe, ki mu jo je sam Stvarnik vdahnil. Corelli, kos srečnega življenja, kristalno čisti spomin tvojih prvih moških let.

Še zemljevide si za zabavo čital, sprehajal poglede po gorskih stezah in smučinah, misleč na užito hribovsko srečo in na še slajšo bodočo. Tudi jaslice so bile shranjene v tej omari in mnogo slik: staršev, ženinih, tvojih in deklice; tudi tvoja disertacija je bila tam shranjena v edinem rokopisu in še igrače, ki si jih bil prinesel iz tujine za hčerkico, za čas, ko bo večja, in še pisma zaročenca in neveste, odsev prejšnjega življenja, ki je kot šele zdaj za vselej odšlo.

Na tej omari je stala težka nihalna ura z milim, spokojnim glasom, ki je enako drobil svetle in motne čase.

Zraven knjižnice je bil klavir, me knjige smo bile vesele sosedstva. Kaj lepega muziciranja je tu bilo v onih časih, ki jih več ne bo! Pomniš li še, kako so v jesenske popoldneve sladko donele sonate in se prepletali triji? Na klavirju je tvoja žena rada videla cvetje ali rušje. Ko si jo bil v tiho nedeljo poslal s hčerkico na varno, so še dalje samevale cvetlice v lončku in še šesa juter in jih zalival. Vsakokrat te je nekaj vprašalo: »Kolikokrat še?« Tiste dneve si se spominjal tihega glasu one varšavske gospe, ki je bila v septembru leta 1939. v begunskem vlaku pripovedovala, da je še tik pred begom iz stanovanja zalila cvetlice —: zdaj si tudi ti bil tam, od koder ni poti nazaj. Izgnanec.

Pod klavirjem je vedno ležala Ivina punčka v vozičku. Kako dobro bi zdaj bilo, v mirni sobi, majhni varni graščini, gledati oljnato sliko flamanskega pastirja ob palici sredi črede. Ta soba je bila tvoja mala republika, le eno kraljico je poznala: tvojo soprogo, ki je s teboj časih tam obedovala, pred potovanjem ali na praznik, in to je vselej bila vesela nenavadnost. Prav čudovito tajinstvena pa je postala ta soba na sveti božični večer, če so jaslice zažarele pod mehkim svitom drevesca in se zrcalile v jasnih otroških očeh. Štiri božiče ste imeli tako srečne, petega pa v izgnanstvu, onedve sami, ti sam.

Spalnica govori

Na nedeljo v polnoč, po odhodu žene in otroka, si se vrnil s postaje »domov« v hišo, ki vam je že one strahotne noči za vedno nehala biti domovanje. Stopil si v spalnico kot v omotici, pokleknil pred otroško posteljico, še toplo od telesca, ki je bilo v njej počivalo, položil vroče čelo na Ivino blazinico, pobožal igračke in se čutil čisto blizu Gospodovi dekli, naši sestri Smrti. V tej sobi, družinskem hramu, so kakor še odmevale besede zadnjega obupnega očenaša, ki ste ga bili pred odhodom vsi trije glasno izmolili.

Potem si spal, čudežno globoko spal, vdan v vse, kar ima priti, spal do jutra. Ko si se zbudil, si planil pokonci v neizrečno bridko samoto, vendar si nam stvarjem glasno zaklical: »Na varnem sta žena in otrok, na varnem! Naj se zdaj zgodi, kar hoče!«

Ta dan si nekaj stare obleke odnesel v zastavljalnico »za vsak primer, da ne ostane v stanovanju«. Potem si še nekoliko perila nametal v kovčeg, na vrh položil veliko razpelo iz spalnice, in kovčeg z zadnjim vlakom poslal za svojima.

To je vse, kar ste rešili.

V ta kovčeg si mislil dati še one štiri keramike »letne čase«, ki so stale na omarah v spalnici; pa ni bilo več prostora. Vzel si le eno — Pomlad — krasno dekle s cvetjem v naročju in jo položil v kovčeg. Mnogo kasneje, v izgnanstvu, je žena prejela pošiljatev in se bridko zajokala, kajti vprav ta rešena sohica jo je kruto spomnila na vse drugo.

Na tej omari je bila tudi nihalna ura: časih je točno udarila skupaj z ono v tvoji sobi. Nista se ustavili niti v oni oktobrski noči leta 1940., pri potresu, ko sta se zbudila od grozljivega trepetanja zraka; potem se je še hiša zazibala, zidovje je zastokalo in usipalo se je kot pesek v zidovih. Otrok je mirno dalje spal.

One cvetne nedelje zjutraj pa se je še močnejše zatresla stavba in okoli nje se je marsikatera zgradba preklala ali sesedla. —

Nismo bile dolgo skupaj, me hišne stvari, s teboj, gospodar, vendar smo kar zadovoljne, da smo vam vsaj toliko časa zvesto služile. Povej, gospodar, ali niso bile omare dobre, krotko vdano perilo in oblačila, postelje mehke, prijetni stolčki in svetilke? Če se je prej, »v onem času«, zgubil robček ali stol zrahljal, je to bila resna zadeva. Zdaj pa se komaj še spominjata, kako je to: v lastnem spati...

Kajne, da smo vas vestno varovale kraške burje in srbske košave, nalivov in snega? Kajne, da si se, o izgnanec, zatekal v sivih urah v spalnico kot v najbolj notranje rodbinsko svetišče, pod rezbo Križanega? Saj tu si tudi v noči pred sv. Jožefom v skrbeh sam ostal, ko ti je žena odšla v porodišče, čez deset dni pa se je vrnila z novo dušico v naročju: takrat smo kar žarele vse stvari pohištna! Čez leto dni se nas je mala že oprijemala, gugajoč se po sobah na nezanesljivih nogah. V tej spalnici ste vsi trije, gospodar naš, čestitali drug drugemu ob družinskih praznikih navsezgodaj. In sv. Miklavž je med zamrznjena okna pri Ivini posteljici svoje dobrote nakladal.

Še so prišli hudi dnevi in hude noči. Ženina operacija, boleznih hčerkice in tudi oni najsvetejši večeri, ko si potrnosti in razočaranja vsakdanjega življenja nemo potožil svoji družici in ti je ona z nekoliko hrabrih besed razvozlala zamotane misli, vrnila pogum in vero. Veš, gospodar, me omare in mize in slike smo videle tvoje največje zbranosti in tvoja najbolj sproščena spanja. Smo bile rade pri vas, ti tega niti slutil nisi. Večkrat nam je bilo tako vseč v vašem majhnem občestvu, da smo se sredi noči kar bohotno zlecale in prešerno pokale: na ta način smo pač rekly: »Tukaj je ugodno biti!«

Na sveti večer, starega leta dan in pred sv. Tremi kralji se je sladki vonj kadila najdalj držal v spalnici.

Ob otroški postelji je stala Ivina mizica, tam in v majhni omari je bilo polno igrač: kuhinjica, mala kopalnica in punčk nič koliko. V tem kotičku pod razpelom je Dušica zvečer najraje še prav zaupljivo pokramljala z Mamico ali z Atom, preden je zaspala. Tam v krogu nas negibčnih stvari, milih vašim očem, sta dečji šepet in nežna govorica staršev skrivnostno posvetila mnogo ur.

Pred spalnico je bila majčkena sobica z zidno omaro; dišalo je po smuških mažah, plezalkah in kovčegih — po tujini in potovanju.

Tudi kopalnico ste vsi radi imeli, z nje je bil razgled na mogočno reko. Tja si postavil tri leta pred izgnanstvom, pri vselitvi v stanovanje, takoj vse kovčege in takrat si se živahno zamislil: kdaj in kako jih bomo spet odnesli? Kajne, da nisi pričakoval tako?

Jedilnica govori

Ponosna je bila gospodarica na lepe prte, čedni pribor, svetlo steklo in porcelan. Na mizi je bila lahna vdolbina, ali še veš, kako je nekoč tvoja žena začutila električni udarec, ko je postavljala težko svetilko tja in jo je spustila, da je napravila jamico v ploščadi?

In veš li še, o izgnanec, kako ti je bilo svojevrstno pri srcu, ko si v poletni vročini kosil sam, ker so bili tvoji odšli na Gorenjsko? V tvojem občutku se je tedaj vselej mešala nevšečnost samote z zadovoljstvom, da so lahko imeli počitnice.

Na kredenci je stala dražestna porcelanska plesalka, ljubimka male deklice. V kredenci pa je tako tajinstveno lepo dišalo. Kadar ste imeli goste in so po večerji kasno odšli, sta z ženo rada še posedala, kaj prigriznila in se veselo pomenila, kaj je bil kdo rekel pri mizi.

V desnem oglu pri oknu je stala ženina mizica, kjer je rada pisala ali šivala. V predalu je hranila knjižice o gospodinjstvu, svojevrstno kroniko vašega življenja s prazniki in boleznimi, poletnimi in zimskimi časi.

Velikih noči se spomni, gospodar naš: takrat sem bila jaz, jedilnica, najimenitnejša soba, vse je bilo kot prerojeno in blagoslovljeno, ko ste se vrnili na veliko soboto od vstajenja.

Med to znamenito tiho in cvetno nedeljo pa si zdaj sam obedoval kot v grdem snu, smrtno utrujen in vendar miren do mozga, in vedeli

smo, o izgnanec, ti in mi, da ne bomo več dolgo skupaj. Domačnost družinskega počitka in toliko prijateljskih razgovorov pri pogrneni mizi, pod milo prijazno svetlobo — to je bilo. Podobno se morda povrne, če Bog hoče; isto pa nikdar več. Zdaj so ti kolena mesto mize in tuja soba ti je dom.

V prednji sobi smo te stoli in miza radi gledali, gospodar, kako si v neke sobotne večere mazal smuči ali prislonil cepin k vratom, pel in žvižgal. Prekrasna so bila, ko smo prebivali v obmorskem mestu, ona spomladanska jutra, kadar sta zgodaj prišla v prednjo sobo po pripravljene podkovanke in nahrbtnike, se naglo opravila in poletela v stopnišče. Potem smo mi resna družba — zofa in trije veličastni stari fotelji — samevali ves božji dan. Tudi pohištvo je časih rado samo. Malce smo pokali, kar v svoje zasebno veselje, prisluškovali nihalnim uram in popoldne celo nekoliko podremali. Proti večeru pa smo pazili na korake po stopnišču, in končno sta se vrnila ti in žena, utrujena, ogorela in zadovoljna, polna kraške svežine in trpkega vonja sončnih rebri.

V prednji sobi je na mizici stal kovinast jelen, iskren prijatelj male Ivankice, ki je tudi veliko zidno ogledalo zelo čislala. Nad mizico sta visela dva bakroreza iz Rima. Ni jih več, ti pa hodiš po mestu, kjer sta jih kupila pred šestimi leti, in ne moreš najti one ozke slepe ulice: ondani pa si slučajno naletel nanjo, bilo ti je milo, ko si zopet zagledal isti voziček cestnega prodajalca. Zares, še sta tvoji ti dve sliki!

V prednji sobi si še zadnje dni pripravil košaro z nekaj posteljnine, pa je že moralo biti tako, da je nisi več rešil. V oglu je visela blagoslovljena ikona sv. Cirila in Metoda, nad vrati pa je bilo napisano G + M + B. Ni to otelo tvojih stvari plamena, vendar je blagoslovljen njihov spomin. Zdaj se učiš biti brez vsega — gre tudi. Boš videl, kako se ti odpira čisto novo življenje, neznano in obširno v svoji revščini. »Socialno vprašanje« in vsa ona modra učenja, ki si jih tako gladko poznaval iz knjig, se ti bodo kar blesteče živahno odkrila v vsakdanji stvarnosti. Pomladiš se, boš videl, ko se vrneš na izhodišče: zopet boš začetnik kakor po prvi svetovni vojni — kakor izseljenec, ali obsojenec po prebiti kazni.

Kuhinja, podstrešje in klet govore

Koliko srčnega veselja si tukaj doživel! V nedeljo, ko ste prihajali iz cerkve, si šel z malo pogledat, kaj tako prijetno diši. Onega spomladnega in onega jesenskega večera pa, ko ste mamici »ropotali« pred rojstnim dnevom in pred godom, ste se skrili v kuhinji in izbrali debele pokrove, da je tudi Ivi »lopotala«.

Zraven kuhinje sta bila kuharičina sobica in shramba; tudi tja ste hodili kadit na tri svete večere. V poselski sobi so stale za omaro smuči, ki so bile gazile Similaun in Kredarico, Kopaonik in Silvretto. Tam je bil tudi starinski porcelanast umivalnik. Ker ga nista rabila, sta ga končno prodala nekoliko dni pred tiho nedeljo. Ko si se vrnil mesec

dni po dogodkih, si videl umivalnik v izlozbi instalaterja, ki ga je bil kupil, in čudno ti je bilo svidenje s tem edinim kosom pohištva, ki je ognju ušel...

Ali še veš, gospodar, kako važno si navil sleherne nedelje kuhinjsko uro in potem še obe nihalni, ono v spalnici in ono v knjižnici?

Še na podstrešju si vladal v svojem oddelku in v kleti. Rad si hodil gledat tja in v shrambo in z nekim ponosom po kmetijskih starih starših pregledal vkuhano sadje v shrambi, razno šaro pod streho in drva in premog pod zemljo. Ti dve višinski skrajnosti tvojega stanovanjskega območja sta imeli kaj različno usodo: prav tvoje podstrešje je začelo goreti in se je vse podrlo in sesulo v sobe — kléti se pa sploh nič zgodilo ni. Preden si na cvetno nedeljo odšel iz hiše, si še v kleti vedril med jeklenim dežjem in pri odhodu še videl zaklenjen svoj oddelek. Ostal je lepo urejen s skrbno nakladanim gorivom še po dogodkih, edini prostor od vseh tvojega nekdanjega stanovanja.

Pepel govori

Odšel si, gospodar, od svojih vernih stvari, na samo nedeljo dopoldne. Odtrgal si se od svoje posvetne imovine in zapustil si nas. Saj je bilo treba začarane hoje skozi goreče, tuleče mesto, po orjaških lijakih mimo strganih trupel, pod telefonskimi žicami s krvavimi dečjimi udi, čez zasmrajeni smodež. Begale so blazne matere z ubitimi otroki v naročju, blodili so kmetje in vojaki, šepali ranjeni konji; šel si kot v snu, kamor si imel iti.

Mi pa, tvoje zvesto pohištvo, smo ostali v zapuščenem domu po onem povelju: »Vsak mora pasti na pragu svoje hiše«... V določenem trenutku, morda dopoldne, morda šele popoldne, je mlad človek, vojak kakor ti, na grmečem stroju visoko gori nad mestom pritisnil na ročaj in z neba je šinila, med mnogimi drugimi, še ena srebrna črta sikaje tudi na našo streho; votlo je zabobnelo in v podstrešje je udarila mala škatlata stvarca, odlična iznajdba sodobne tehnike, pravo čudo napredka: razvila je po svojem divnem ustroju nekoliko tisoč stopinj toplote in s temi dragocenimi kalorijami se je pri tej priči vnelo suho ostrešje. Ko je do dobrega gorelo, se je ves kres sesul na nas in prigodila se je svečana spremenitev koristne snovi v nerabno, vrednot v podrtino, ljubeznivih pomagál in tešil vašega življenja v znamenja propada ter podobo smrti.

Velika nihalnica je kljubovalno odbijala ure skozi sikanje požara, potem jo je sesulo. Tudi manjša, v spalnici, je junaško končala: ko je že vse ohišje gorelo, ji je srce še utripalo; vsa soba je že plamtela, ona pa je še hripavo tiktakala do smrti. Izzvenel je zvok, razvel se pepel.

Vsa vrata, okenski okviri in tla so zgorela, omet je padal raz zidove. S treskom so se razleteli lonci v shrambi, vse šipe slik in oken; flamanski pastir, tvoje najljubše platno, se je čudno skrčil, barve so se smodile in spuhtele v neznanskem žaru. Topili so se kozarci in lestenci, aluminij in bron. Srebrni jelen in stari lovček s knjižnice sta se stresla in sesedla

v kupčke blede kovine. V tridelni omari sta ležala Kodak, hranjen za Ivi, ko bo večja, in gledališko kukalo, ki sta videla toliko milega in lepega, opere in planine, mesta in morja; zdaj sta v lice zazrla plamteče veličastje — in izginila v hipu.

Ko so blesk, prasket in hrušč požara dosegli vrhunec, je zgrmela še preostala streha v tvojo sobo in deloma na cesto; to je moralo biti že proti jutru, in potem je nastala tišina, kajti tok dogodkov se je bil tukaj dopolnil in vrnil se je mir nad ono, kar je bilo prej tvoj dom, o brezdomec, sredi grobišča sedemnajstih tisočev.

Postal si od najemnika stanovanja najemnik pepelnate ploščadi v tretjem nadstropju, s širnim razgledom na kadeče se in trohneče mesto: saj zidovje zdaj nič več ni oviralo pogleda v daljavo. Najemnine si osvobojen po zakonu, o brezdomec, in upravičen si brezplačno stanovati v tem pepelu. Ključe še hraniš, dasi niti ključavnic niti vrat ni več.

Izganec se popenja po stopnicah v nadstropja, enkrat, drugič in tretjič, tu pa že postaja nenavadno svetlo kakor nikdar prej: sosedova vrata so le ožgana, a naših — ni več. V sobe gleda skozi strop samo božje nebo...

Naglo vstopi izganec v nekdanjo domačijo. Diha globoko, ves zbran je v občutku napete pripravljenosti, tako mora biti človeku takoj po smrti, ko ima priti pred Obličje večnosti na pravično sodbo.

Povsod globok mehak pepel, ki voljno šumi pod koraki. Vsi prostori se ti zde nižji; seveda, ko hodiš visoko po tolikem pepelu. Le pazljivo korakaj po rahli gmoti, o izganec, saj to so leta poštenega truda štirih staršev in še truda tvojega in tvoje žene, to, kar ti zdaj lahko selesti pod čevlji.

Glej, vsi okovi in kljuke vrat, omar in kovčegov leže počrneli na svojih mestih; stekleni lestenci, posoda, jedilno orodje je raztopljeno. Od velikega ogledala v prednji sobi niti sledu več ni. Vsi parketi, vsi okviri oken in vrat so zginili, ometa ni nikjer več. Ali vidiš veliki krušni nož, kako je ves črn in krhek? Ogrodje otroške postelje je videti kot novo in v kopalnici so ploščice nepoškodovane, toda stenska omarica je prah in pepel, steklenice so se vse razletele. Obla mlečna stekla okoli žarnic leže stopljena v brezoblične gmote, tudi ves aluminij je staljen.

Od kuhinjske ure je ostalo nekaj vzmetov in zогlenelih drobcev na tleh pod mestom, kjer je visela. V spalnici in v tvoji, izgančevi sobi so cele groblje opek in zidovja. Tja, kjer je nekoč stala pisalna miza, prileti vrabec skozi odprti strop, si obira perje in cvrči. Izroči jim svoje pravice, o brezdomec, ptičkom neba. Saj bo dež odpral pepel, veter ga razgnal, čas zacelil rane, ki se celiti dajo. Ti pa zmoli očenaš in pojdi od tod — tu nimaš ničesar več opraviti.

Sosed ti pove, da so plenilci več dni po požaru vendar še marsikaj odnesli. Naj! Še zdaj se kaj najde, vidiš, tu je nekaj Ivine majčkene porcelanaste posode in škarje pa še kakšna žlička. Vzel si v roke, božáš, pusti, brezdomec, to ni več za tebe, vrni v pepel in odidi. Vidiš, že je začelo pršeti v sobe in mrači se; po cesti hite pod streho; zapusti to izžgano novo teraso in pohiti drugam, kjer imajo streho.

Pred dvajsetimi leti si prišel od izvira reke k njenemu izlivu, zdaj se v božjem imenu vrni od izliva k izviru. Od izliva k izviru.

Ključni govore

Cin-cin, izgnanec, ne tuguj, saj še nosiš nas s seboj: štiri drobne ključke, ki ti nič več na tem svetu ne odpirajo: prvi je bil od duri, drugi od stanovanja, tretji od poštne omarice, četrti od pisalne mize. Simboli. Že smo porumeneli, kajti tudi ključni orumene, če ne delajo. Vendar nas ne zavržeš, torej si le še bogat z nami, bogat spominov.

Ti, o izgnanka, si bridko zajokala, ko si pri sorodnikih sedla k pogrnjeni mizi, ker si prav takrat doumela, da nimaš več lastnega ognjišča. Ne tuguj!

Cin-cin, brezdomci naši, ne bomo vaju tolažili, češ da je še toliko tisočev ljudi brez strehe in sredstev, ker vaju to ne bi težilo. Ampak vedita: tudi vaju otrok ne toži, igra se zdaj z borno igračo, vaju srce skeli, Ivi pa se smeje kot prej, in še vaju boža. Ko je videla nas ključke v očetovem kovčegu — skrival si jih, da bi ženi prihranil bol — je vedro vzkliknila: »Ati, to so naši ključki, zdaj pa nimamo več stanovanja.«

Zgleduj se po otroku!

Tudi premisli čast, ki te je zadela: vsi štirje elementi so od Stvarnika, a ogenj je najbolj veličasten. Ni vam plaz zasul niti voda spodnesla niti vihar razdejal, kar ste imeli, niso vas okradli, niste v nečednem početju zgubili, prodali, zaigrali: čist plamen z neba je padel na vaše imetje in ga použil. Vam pa je ostalo, kar je žena imela s seboj, in to, kar si ji v kovčegu poslal, tudi rezljano razpelo, pa še one obleke iz zastavljalnice: ravno toliko vam je bilo puščeno, da ste hude revščine oteti, nič več in nič manj. Ne računaj, brezdomec! Ne vprašuj: »Zakaj je edino to stanovanje zgorelo v vsej hiši? Zakaj se ni pripetilo bogatejšemu, mlajšemu? Onemu, ki je spustil iskro z višav? Zakaj tepe nas?« Vedi, izgnanec, da se šibkim nalaga malo, močnemu mnogo.

Morda si preveč ljubil svoje štiri zidove. Morda si že zgubljal znanje, da si se popotnik rodil in imaš popoten umreti. Varnost in sitost, svetloba, suhota in toplota v milem domovanju, to niso naravni darovi, temveč minljiv plen neprestanih naporov, mar si pozabil?

Že enkrat, na Soči se ti je bolešno razodela ta temeljna resnica ljudskega obstanka in to spoznanje ti je bilo kot nov svet. Zdaj se ti je drugič zabliskalo: ohrani si to uvidevnost! Gospodar naš biti si nehal, popotnik si ostal. Novega stanja siromaščine nisi svobodno izbral — bilo ti je podarjeno; nosi ga trdo, da ga boš vreden!

Moli in delaj in nikdar ne pozabi božjega obiska.

Še to ti povemo pohlevni ključ, o izgnanec: pomniš li oni čudoviti izrek: »Io ho quel che ho donato«? Le kar si podaril, to ostane tvoje vekomaj. Vse, kar imaš, pri smrti zgubiš, mnogo tega že prej. Le ono, kar si z dobrim namenom dal, to te spremlja pred prestol Večnosti. Zato nas ključkov nikar ne gledaj otožno, glej nas z veseljem!

Dovoljeno ti je ponižno upanje, da boš nekoč, o popotnik, tudi one ljube ti nežive stvari, do katerih smo ti nekdanj vrata odpirali, spet našel. Je preprosto verovanje prvotnih ljudstev, da bodo v rajski domačiji spet srečno jahala, lovila, njive obdelovala. Če ti je obljubljeno vstajenje z mesom in krvjo, lasmi in nohti, smeš nemara upati tudi na to svidenje? Večna luč bo brezkončna in v njej, o popotnik, bo prostora tudi za to skromno okrožje, ko se boste nekoč vrnili v Očetov dom.

Rim.

Stane Bračko

Moja soba

Tiha je kot muka na ravnini mojega življenja,
če se skloni k njej resnobno lice sivkaste jeseni,
če gre dan za dnem čez okno isto mrzlo sonce.

Vsi predmeti nagnejo se žalostni v ozadje,
preko njih kot dim se vleče dih samote,
ki je grenka kakor strti sij davnine.

Sredi sobe čas zdrobi se na nešteto cvétov
kakor da ne more več dehteti v kameniti vazi,
ki jo stiskajo visoke, blaznomirne stene.

Le ponoči, ko na okno pada tihi prah noči,
omahne v to brezčasje mehka mesečina
in na gladkih tleh mrliško blede obleži.

Takrat postane v sobi svétlo in vse nežno,
kakor da skoz okno slepa deklica strmi...

Nedeljsko predvečerje

Tihe so strani neba,
sonce sije izza kota,
praznična so polja vsa,
rdeča so med njimi póta.

Prazna ždi nedeljska vas
krog cerkvenega zvonika. —
Kakor pri paradi — čas
se med kočami pomika.